8. Het wassende water

In de Berlijnse wijk Pankow staakten op 8 januari 1990 chauffeurs van de Reichsbahn-Betriebswerke drie uur lang. Toegegeven, de werkonderbreking begon om zes uur 's ochtends, toen het nog donker was en weinigen het zagen. Om negen uur gingen de mannen in hun windjacks en manchester pakken weer aan het werk om te zorgen dat hun collega's in de kantines gewoon op tijd hun middageten konden nuttigen. Maar het was de eerste politieke staking in Oost-Berlijn. De reden: de prachtige afvloeiingsregeling voor de tienduizenden oud-Stasi-medewerkers. 'En wij? Er is geen geld meer om ons volgende maand nog uit te betalen,' aldus stakingsleider Stefan Pilz. Hoe het dan verder moet, Pilz weet het niet.

Om zes uur 's avonds, toen het wederom koud en donker was, riepen honderdvijftigduizend Oostduitsers in Leipzig, en vele tienduizenden landgenoten in de andere grote steden, de oplossing luid en duidelijk, en de toon was agressiever dan ooit: 'Hereniging, en snel!' Ook in Leipzig bepaalden windjack en manchester het beeld. Ook hier is de economie het thema geworden. 'Ik heb het nu zelf gezien: in de BRD is het sociale net veel hechter dan ze hier altijd beweerd hebben. Het blijkt daar ook gewoon te bestaan: kinderbijslag, WW, WAO, studiebeurs,' zegt een bouwvakker die helemaal uit Dessau is gekomen. Zijn conclusie: 'We hebben voor niets gewerkt. Zo simpel is dat. Alleen de BRD kan ons nog uit de drek trekken. Hier niemand, ook simpel. Dat weten die intellectuelen die hier vroeger stonden niet. Die weten namelijk niks van economie.'

In de uren tussen de staking in Berlijn en de demonstraties elders in de DDR zaten 'die intellectuelen' van de oppositie voor de zesde maal aan de Ronde Tafel met de rege-

ringspartijen in het conferentieoord in het fraaie park Niederschönhausen aan de rand van de hoofdstad. En voor het eerst klopten de dominees, de advocaten, de kunstenaars en de filosofen, waaruit de oppositie grotendeels bestaat, met hun dreigement het overleg te verlaten als de regering niet zou vertellen waarom een nieuwe staatsveiligheidsdienst nodig is, stevig op het tafelblad. Ze vrezen dat de Ronde Tafel door alle toegestane maar elke volgende dag alweer achterhaalde inspraak tot democratisch vijgeblad dreigt te worden van de SED-PDS die intussen gewoon verder regeert en in snel tempo bezig is haar machtspositie te herstellen. Maar dat ze beseften dat in hun deel van Duitsland opnieuw een kloof tussen het volk en het intellect is gegroeid, en dat ze behalve figuurlijk ook letterlijk in de berm kunnen worden gedrukt, dat bleek niet echt, daar in het park.

Het overheersende thema van de inmiddels goeddeels teruggedraaide ontmanteling van het Stasi-netwerk is geschikt om de SED en de regering-Modrow opnieuw in het defensief te drukken. Het is niet geschikt om de kloof met het volk te dichten. Ondanks alle gedeelde verontwaardiging over de voortzetting van de Stasi-praktijken viel slechts één ding op: de verbijsterende versplintering en zwakheid van de huidige oppositie. Die zwakte heeft geldige redenen. Er ontbreekt een symboolfiguur zoals Havel of Walesa. Men heeft geld noch middelen om de eigen inzichten aan het volk kenbaar te maken. De woordvoerder van Neues Forum in Rostock moet dit doen vanuit een telefooncel. De ware oorzaak is inhoudelijk. Sommige groepen slagen er niet in een partijstructuur op te bouwen, andere, zoals Neues Forum, willen dat bewust ook niet.

En geen van de groepen slaagt er in een duidelijk programma op te stellen. De meeste ontwerp-programma's zijn bonte verzamelingen ideeën die of oudbakken smaken of als utopisch idealisme in de oren klinken, en een consensus over de minder ver in de toekomst reikende doelen kan men niet vinden, niet intern, laat staan met de andere groeperingen. 'Na veertig jaar dictatuur hebben we eindelijk lucht gekregen. Eindelijk kunnen we zeggen wat we willen. En niemand wil een nieuwe eenheidspartij,' zo luidt de doorsneeverdediging van deze vage, verwarde situatie.

Vandaar dat er om de tafel behalve de SED en haar vier coalitiegenoten, vroeger de blokfluiten genoemd, een tiental oppositiegroepen zat die soms in naam althans nauwelijks van elkaar te onderscheiden zijn: Demokratischer Aufbruch, Demokratie Jetzt, Grüne Partei, Grüne Liga enzovoort. En bij vrijwel alle ondervragingen van de regeringsvertegenwoordigers die aan de tafel plaats moesten nemen om over dit of dat tekst en uitleg te geven, bij alle voorstellen om weer een commissie te vormen, ja, zelfs bij de suggestie van de voorzitter om even te pauzeren, namen de twee of drie vertegenwoordigers per groepering allen het woord omdat zij het toch niet helemaal eens waren met wat hun partijgenoot zojuist had verklaard. Zelfs het stembusakkoord dat zes oppositiegroeperingen hebben gesloten, brokkelt alweer af nu de Vereinigte Linke er weer is uitgestapt.

Doorslaggevend voor de zwakte lijkt evenwel te zijn dat de nieuwe groepen het niet eens kunnen worden over het antwoord op de enige twee vragen waarover het Oostduitse volk snel een duidelijke uitspraak wenst: het Duitse vraagstuk en het economische systeem. Willen ze de Duitse eenheid of niet? Willen ze een vrije markteconomie of een aangepast socialistisch plansysteem? De meeste oppositiegroeperingen zijn over deze twee vragen verdeeld; soms is het de reden dat ze uiteenvallen. In Leipzig liepen gisteravond mensen rond van de Deutsche Forum Partei, een afsplitsing van Neues Forum die wel voor hereniging is. Zo vermeerdert de bestaande oppositie zich vooral door celdeling. Haar bestaan is zo diffuus als haar programma's, en vele sympathisanten en activisten van het eerste uur zoeken hun heil ergens anders, opnieuw bij straatdemonstraties, in toenemende mate in de bereidheid mee te doen aan politieke stakingen, en bij de nieuwe nationalistische partijen die als paddestoelen uit de grond schieten.

'De economie speelde inderdaad geen rol bij de oprichting van onze groepering,' geeft prof.dr. Jens Reich in al zijn beminnelijke eerlijkheid toe. Reich, van beroep moleculair bioloog, was medeoprichter van Neues Forum. Nu houdt hij kantoor in het nieuwe Neues Forum-pand aan de Rosa-Luxemburg-Strasse. 'Hier in Berlijn had men het relatief goed. Ik werd actief omdat ik bang was dat onze drie

kinderen zouden verdwijnen uit dit slakkehuis. Mijn oudste dochter was al weg, de vriendin van mijn zoon was niet teruggekeerd van familiebezoek en mijn zoon die medicijnen studeert, overweegt nog steeds te gaan. Mijn jongste dochter is nog thuis. Ze is pas 17, maar zij zou ook die kant op gaan. Dan hadden we hen misschien jaren later ergens in Hongarije, illegaal, kunnen treffen. Dat alles dreigde. En veel van onze vrienden waren ook al vertrokken. Ik dacht: als we niets doen, dan stort dit land in, dan zijn wij de laatsten die overblijven. Het tweede motief vormden de hervormingen in Oost-Europa. In Polen, in Hongarije, in de Sovjetunie, overal kwam het in beweging, en wij deden helemaal niets. Ook hier waren al jaren kleine oppositiegroepjes, waar ik ook toe behoorde, in de kerk, elders, maar het waren overal kleine minderheden, langharigen, studenten, skinheads, werklozen, "Revoluzzer". Dat was de oppositie. Het weerspiegelde niet het sociale spectrum van de normale bevolking. Met Neues Forum wilden we deze oppositie uit het sociale getto halen, uit de kerk, uit de politieke sektes. De werkenden, de mensen van middelbare leeftijd moesten erbij.'

Wat was het grotere doel? 'Vrijheid, vrijheid van meningsuiting. We wilden straffeloze glasnost. Een einde aan de permanente onderdrukking van de levenskansen, en aan de permanente aanpassing. Het was natuurlijk juridische Spielerei, dat verzoek om legalisatie als politieke groepering, maar daarmee wilden we de mensen aanspreken die nooit een milieubibliotheek binnen durfden omdat buiten de Stasi-busjes stonden en het binnen vergeven was van de afluistermicrofoons.' Dacht hij nooit aan een omwenteling van de hele maatschappij? 'Nee, ons doel was zeer beperkt. We hadden ook nooit verwacht dat ze de grenzen zouden opengooien. Dat was, zoals Bärbel Bohley zei, een overhaaste noodgreep: zonder concept toegeven aan de druk. Ik klaag niet, maar het heeft ons behalve de vrijheid ook een zak vol problemen gegeven.'

Daarna duurde het niet lang of de intellectuelen werden uitgefloten in Leipzig. Noemde Lenin de gematigd-liberale mensjewiki, die de Maartrevolutie in 1917 teweegbrachten, niet 'nuttige idioten', omdat zij de weg bereidden voor hem en zijn bolsjewiki? Voelt Reich zich niet ook een beetje zo?

'Een mooie vergelijking, maar hier zijn het niet de bolsjewiki die aan de macht komen, maar de gevestigde stromingen uit de Bondsrepubliek. Maar inderdaad, na 9 november was de romantische fase van de revolutie snel voorbij. Ik voelde me steeds meer als in een hutje achter de dam. Van alle kanten kwam het water aanstormen en ik wist niet meer waar ik heen moest.' De opstand van 1989 wordt wel vergeleken met de burgerlijk-parlementaire revolutie van 1848. In de Nationale Assemblee werden toen nog al wat professoren gekozen. Wegens al die onrealistische zaken die ze voorstelden, sprak de Britse politicus Disraeli van 'die vijftig gekke professoren in Frankfurt'. De Duitse historicus Theodor Mommsen zei: 'Er klopt iets niet met een land waarin wereldvreemdheid hoger geprezen wordt dan politieke waakzaamheid.' En inderdaad brachten de professoren maar weinig duurzaams tot stand. De revolutie eindigde in bloed, de intellectuelen vluchtten, de blijvers kozen uiteindelijk voor eenheid boven democratie. Op de vraag waarom in de buurlanden nu wel de intellectuelen aan de macht zijn, en hij en zijn collega-intellectuelen er al bij voorbaat afstand van doen, antwoordt Reich: 'De intellectuelen hebben hier de huidige revolutie ook niet gemaakt. Dat deed het volk. Onze intellectuelen hebben zich te veel gecompromitteerd. Ze zijn het land uitgegaan of eruit gegooid. Wat hier bleef kwam in een soort leven terecht waarom alle anderen hen benijdden. Ze vormden het "Reisekader", een situatie die het Westen overigens bevorderde door ze telkens uit te nodigen. Ze woonden niet geheel en al in de DDR. Misschien moet ik Rolf Henrich citeren: "Onze intelligentsia is laf." Schrijfster Christa Wolf had zich tot nationale figuur kunnen ontwikkelen. Als zij twee, drie jaar geleden haar stem had verheven was zij nu president geweest. Met hun pleidooien voor een derde weg hebben ze zich verder gecompromitteerd. Want op basis van een bankroet systeem kun je geen nieuw socialisme bouwen. Als het schip ten onder gaat, kun je niet de mensen op dek gaan verzamelen om een andere koers af te dwingen. Dan moet je zien dat je in de reddingsboten komt. Dat is nu onze taak: de mensen sociaal en psychisch weerbaar maken.'

Reich kijkt op zijn horloge, een cameraploeg staat te wachten. Hij zucht licht. 'We zijn misschien ook wel wereld-

vreemd. Met onze basisdemocratie, onze chaos, ons individualisme. Om daarmee de massa's te bezielen, dat was een illusie. Een groot deel van het volk ziet er vanbinnen anders uit dan sommigen van ons zich voorstelden. En dat volk heeft andere leiders. Basisdemocratie gaat niet in Duitsland, dat is een arabesk, een vlinder.'

Uitbuiting van de angst voor chaos, inderdaad misschien wel de grootste angst van de Duitsers, dat lijkt de strategie te zijn die de leiders van de SED-PDS – Modrow, Berghofer, Gysi – in de kerstvakantie, toen de rest van het volk feestvierde bij de Brandenburger Poort, hebben uitgedacht om in het zadel te blijven. Deze strategie bestaat uit polarisering en het aanwakkeren van de angst voor de 'uitverkoop' en het 'bruine gevaar', waartegen alleen zij, de gelouterde leiders, een dam kunnen opwerpen. De eerste poging om het volk wijs te maken dat de verschijning van Republikaner-sympathisanten tijdens de demonstraties in Leipzig de voorbode vormen van een neofascistische golf die vanuit de Bondsrepubliek over het land zal spoelen, slaagde vorige week. De aanleiding was de besmeuring met 'Russen raus!' van het sovjetoorlogsmonument in de Oostberlijnse wijk Treptow. In dit enorme monument, het grootste van de talrijke gedenktekens in de DDR waarmee de in de strijd tegen Nazi-Duitsland gevallen soldaten van het Rode leger worden geëerd, zijn vijduizend sovjetsoldaten bijgezet. De afkeer van de aanwezigheid van de 380 000 sovjetsoldaten is vooral een gevolg van de anticommunistische stemming, maar is ook onderdeel van de xenofobie en het racisme die inmiddels overal openlijk zijn te bespeuren. In dit opzicht heeft de herwonnen vrijheid een januskop.

De vier decennia socialistische en antifascistische opvoeding hebben de rechts-radicale sentimenten niet kunnen uitroeien. De sovjetbegraafplaats in Gera is onlangs opnieuw geschonden. Aan joden gewijde grafstenen en monumenten werden al veel langer beklad, zoals in Wittenberg waar in 1988 ter herinnering aan de Reichskristallnacht een bronzen plaquette werd aangebracht in het plaveisel voor de kerk: ingewanden die zich door de kieren van een deksel naar buiten worstelen. De plaquette, die symboliseert dat de herinnering zich niet laat begraven, bevindt zich met opzet recht onder

een middeleeuws ornament van het varken dat op een paar joden urineert. Dat varken, misschien wel de oudste verbeelding van het Duitse antisemitisme, is nooit uit de gevel weggehaald. Het monument op de grond wordt regelmatig met verf besmeurd, met zand bedekt of als parkeerplaats gebruikt.

Ook tegenover de Polen en tegenover alle niet-westerse buitenlanders is de houding op zijn zachtst gezegd niet erg hartelijk. Toen bij de maandagdemonstratie in Leipzig enkele weken geleden een Colombiaanse student zijn rede begon, riepen mensen: 'Hé, kaffer, opdonderen, wij zijn Duitsers.' En de berichten over het molesteren van gastarbeiders uit Vietnam, Mozambique, Angola en Cuba – in het jargon van jong-rechts 'einen Nigger aufklatschen' – stemmen ook niet erg optimistisch. Het DDR-systeem blijkt niet meer dan een grote kaasstolp te zijn geweest waaronder de problemen begraven werden zonder een al te sterke geur te verbreiden, tot de 'nieuwe socialistische mens' zou zijn geboren. Nu is de stolp eindelijk opgetild.

Niettemin zat er een luchtje aan de betoging die de SED-PDS vorige week in Treptow organiseerde uit protest tegen het bekladden van het sovjetmonument, en waaraan enkele honderdduizenden oprecht verontwaardigde Berlijners meededen. 'Ons land is in gevaar, en het gevaar komt van rechts,' riep Gysi uit. Daarom was volgens hem de oprichting van een Verfassungsschutz noodzakelijk om de intocht van Republikaner uit de Bondsrepubliek tegen te houden. 'Daar waar de neo-nazi's de grens overschrijden, en ze hebben die al vaak overschreden, hebben wij weer een staatsautoriteit nodig.' Dit maakte duidelijk waar de SED-PDS met manifestaties als deze op uit is: herstel van een ministerie van Staatsveiligheid onder een andere naam en herstel van het idee dat het socialisme, lees SED-PDS, de enige waarborg is voor het behoud van een antifascistische DDR.

Het lijkt een wanhopige poging. De mensen geloven niet dat het neofascisme louter import is uit de Bondsrepubliek. Zij weten maar al te goed dat dit ook een produkt van eigen bodem is, mede een gevolg is van veertig jaar stalinisme. Zei Gysi vorige maand in de Dynamo Sporthalle niet zelf: 'De oude partijleiding heeft op verschrikkelijke wijze bijgedragen

aan de versterking van het anticommunisme in dit land'?

De bezorgdheid binnen de regering over de stakingen die nu zijn uitgebroken uit protest tegen de betaling van overbruggingsgeld gedurende drie jaar aan de oud-Stasi's is zo groot dat premier Modrow in zijn regeringsverklaring op het besluit moest terugkomen: het zal tot een jaar beperkt worden. Hij hield evenwel vast aan de oprichting van een nieuwe inlichtingendienst, omdat deze ook nodig zou zijn om de burgers te beschermen tegen drugs en terroristen, en de communisten tegen de toenemende geweldplegingen.

Buiten de Volkskammer demonstreren deze dagen bijna permanent boze Berlijners tegen de heroprichting van een Oostduitse geheime dienst, onder de nieuwe naam Verfassungschutz der DDR, waarvan het briefpapier al blijkt te zijn gedrukt. 'Mijn gezin vertrekt als er een nieuwe Stasi komt,' staat op een van de spandoeken.

Tijdens de demonstratie die Neues Forum een week later organiseert bij het hoofdkantoor van de Stasi, in de Normannenstrasse, komt alle opgekropte woede van het volk over de poging met behulp van een in een nieuw jasje gestoken geheime dienst de macht te behouden, tot een furieuze uitbarsting. Duizenden betogers bestormen het gebouw. Premier Modrow en leden van Neues Forum verlaten in aller ijl de Ronde Tafel om ter plekke de gemoederen te kalmeren. De dag erop, als Modrow al heeft toegezegd niet voor de nieuwe verkiezingen een Verfassungsschutz op te zullen richten, loop ik door het Stasi-paleis om de schade in ogenschouw te nemen.

De woorden 'Water en brood' zijn door een van de bestormers met driftige halen op de muur van 'de kantine' gekalkt. De aanleiding: alle aanwezige kaviaar, zalm, gerookte paling, tomaten en Franse wijn waaruit de medewerkers van het ministerie voor Staatsveiligheid voor hun twaalfuurtje konden kiezen.

Verder is het smakeloosheid troef in het drieduizend vertrekken tellende complex dat zich uitstrekt achter de ingang op nummer 22. Gunstiger gezegd: hier heerst de charme van de saaiste jaren vijftig. Neem kamer 548: een ijzeren ladenkast, een gefineerde schrijftafel, een rechte stoel, aan de muur een streng kijkende Lenin en daarnaast een kalender met

een wat guitiger kijkende jonge, rondborstige dame in gedecolleteerde dirndljurk, voorovergebogen over een kabbelend beekje.

De 'Phantasie' waarmee Neues Forum had opgeroepen te demonstreren voor de Stasi-kolos, is binnen niet meer te vinden. De glasscherven zijn alweer opgeruimd, de vertrapte portretten van Erich Honecker en Leonid Brezjnev, die nog altijd de ontvangsthal sierden, zijn niet meer opgehangen. De fantasie is buiten te zien tijdens de wandeling rond het betraliede complex. De Duitse revolutie verwoordt zich op de muren in een enkel woord, in een citaat, in halve dichtregels. 'Securitate!', 'Stasi-Schweine', 'Nie wieder!', 'Ga eenvoudig weg, en niemand zal jullie missen'.

De man in cafetaria Eis und Kaffee aan de aangrenzende Frankfurter Allee begrijpt alle woede niet die zich hier om de hoek ontlaadde in de bestorming van deze bastille van het Oostduitse Ancien régime. 'Die Jungs' zijn volgens hem allang in paniek. 'Wie kan, neemt de benen, kan niet schelen waarheen,' zegt hij na een trage slok van zijn koffie. Hij kan het weten. Zijn broer werkte jarenlang bij de Firma. Twee weken geleden is hij met vrouw en kind vertrokken naar de Bondsrepubliek. Hij deed eerlijk en toegewijd zijn werk, veel meer had hij er op verjaardagsfeestjes nooit over gezegd en daarom had hij geen zin om de rest van zijn leven te gaan beulen in de een of andere bruinkolenmijn of fabriek. 'En die demonstranten hadden dan wel geroepen dat die Stasi's aan de lopende band moesten, maar nu het zover was, wilden vele collega's hen niet naast zich hebben staan. Ze waren blijkbaar bang dat ze toch blijvende verplichtingen hadden aan het ministerie.'

Die vrees is niet ten onrechte. Overeenkomstig de doctrine dat het MfS 'zwaard en schild' van de communistische partij was, werd de organisatie militair bestuurd – de medewerkers hadden dezelfde rechten en plichten als soldaten – en was zij in twee vakgebieden onderverdeeld. Als zwaard gold het Hoofdbestuur Inlichtingen. Een kwart eeuw lang werd deze spionageafdeling geleid door de legendarische 'gentleman' Markus Wolf, de vriend van premier Hans Modrow. Hij trok zich in 1987 uit actieve dienst terug, schreef een boek, *Die Troika*, dat als literaire boetedoening werd gezien, profileerde

zich vervolgens tijdens de demonstratie van 4 november als oprechte Wendehals en probeerde achter de schermen de omwentelingen zoveel mogelijk overeenkomstig de wensen van Gorbatsjov te sturen.

Met slechts vierduizend geheime agenten in het buitenland en zo'n twaalfhonderd medewerkers direct onder zich was Wolfs zwaard beduidend zwakker dan het schild dat sinds 1957 omhoog werd gehouden door Erich Mielke. Rond twintigduizend medewerkers in permanente inzetbaarheid moesten het socialisme naar binnen toe 'afdoende beschermen tegen elke contrarevolutionaire activiteit van buiten- en binnenlandse vijanden van de DDR en tegelijkertijd de veiligheid en orde naar alle kanten toe bewaren'.

De grafiek van de Stasi-activiteiten is bijna een spiegelbeeld van de grafiek van de ontspanning tussen Oost en West. In de tijd dat de Bondsrepubliek niets van de DDR wilde weten, deze staat slechts als Ostzone betitelde, presenteerde de DDR zich in de wereld als 'Duits'. Toen de Ostpolitik, de toenadering tot de DDR via de Sovjetunie en de rest van het Oostblok, gestalte kreeg en de DDR zich als zelfstandige staat in gevaar zag komen, werd de inzet van de staatsveiligheidsdienst in rap tempo uitgebreid. Onder Honecker verdubbelde het aantal Stasi-medewerkers. Door de komst van Gorbatsjov in 1985 als leider van het Kremlin, met zijn verkondiging van perestrojka en glasnost, viel de DDR terug op Mielkes ministerie als belangrijkste instrument ter handhaving van de eigen staat. Om de groeiende invloed van de 'andersdenkenden' te neutraliseren, beval Mielke in zijn dienstbevel nr. 2/85 tot 'grondgebieddekkende controle' om 'ondergrondse activiteiten preventief te verhinderen, bloot te leggen en te bestrijden'. De regeringsafgevaardigde Stein die in opdracht van de regering-Modrow door het land reist om te praten met de opstandige burgers die de lokale Stasi-gebouwen hadden bezet, zei in Dresden openhartig hoe de veiligheidsdoctrine van de laatste jaren er had uitgezien: 1. iedereen is een potentieel veiligheidsrisico; 2. om zeker te zijn moet men alles weten, en 3. veiligheid gaat boven recht.

Zo veranderde de DDR in een orwelliaanse staat. 'We waken niet alleen. Met ons waken honderdduizenden paren ogen,' verklaarde de voormalige woordvoerder van Mielke in 1988.

De spionnen en verklikkers zaten overal, in de bedrijven, in de schoollokalen, in het leger, in de universiteiten, in het theater, in de kroeg. Over iedere werknemer werd een dossier aangelegd, en zo ook over iedere verdachte huisvrouw of student. Er werd in aangetekend wanneer de persoon in kwestie in het ziekenhuis had gelegen en waarvoor, wanneer er een abortus was gepleegd, wanneer er Westduits bezoek was geweest, enzovoort. In Leipzig werden duizenden systeemkaarten gevonden van de burgers, keurig ingedeeld per straat, met de daar wonende 'vertrouwenspersonen'. 'Frau B. op nr. 73: zeer hulpvaardig en praat graag.' In Dresden ontdekte men dat van de honderdduizend brieven die dagelijks de stad binnenkwamen, ruim vierduizend werden opengemaakt. In Marchen, in de buurt van Leipzig, werd onder de 'Sprookjesweide' in het met datsja's bezaaide bos een complex ontdekt van onderaardse bunkers vol high-tech elektronica en communicatieapparatuur. Van overal in de DDR kwamen dit soort ontdekkingen.

Binnen de oppositie heeft men overlegd of men de dossiers die de Stasi's niet op tijd in de papierwolf konden deponeren, al of niet moet openbaar maken. Men heeft besloten van niet. Openbaarmaking zou het verdere leven van al die honderdduizend 'inofficiële medewerkers' die voor een habbekrats hun informatie over de buren verstrekten, kunnen vernielen, maar, en dat zou erger zijn, ook de levens van tal van slachtoffers. 'Mijn broer wist meer van het privé-leven van sommige mensen dan hun echtgenotes of kinderen,' zo zegt de man in de cafetaria met een veelbetekenende grijns die iets van trots uitstraalt.

Een vertegenwoordiger van de regering-Modrow gaf deze week aan de Ronde Tafel wederom geen uitsluitsel over de bestuurlijke structuur van het MfS. Hij verschool zich achter een muur van de zo geliefde cijfers. De 124 593 pistolen en revolvers, de 56 592 machinepistolen en 3611 geweren zijn in beslag genomen, zei hij. Van de 2037 Stasi-gebouwen zijn er inmiddels 468 overgedragen aan andere instellingen die kampen met ruimtegebrek. Een deel van de 12 903 personenauto's van waaruit de DDR in de gaten werd gehouden, is al ter beschikking gesteld van de gezondheidszorg, de rest wordt verdeeld onder de burgers die zich hebben aangemeld

voor een tweedehands auto. Op dit moment worden de aanvragen uit 1970 in behandeling genomen. De nieuwste ontdekking: sommige aanvragers zijn inmiddels onbereikbaar.